

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 252 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם מותר להניח ספר תורה פסול בארון הקודש?

ספר תורה חדש שנמצא בו טעות האם מחזירים אותו לארון הקודש

מעשה בס"ת כשר שהוכנס ברוב עם לבית הכנסת, ובשבת הראשונה שקראו בו נמצאה טעות בזמן הקריאה, והתברר שטעות זו היתה בספר מתחילתו ולא היה לו מעולם שעת הכושר, ונוצר רעש גדול בבית הכנסת האם מותר להחזיר את הספר לארון הקודש.

ושאלתי כן לגדולי הדור, מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר דאסור להשיב את הספר לארון הקודש כיון שהוא פסול מתחילתו, ואולם ממ"ר רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמעתי דיתכן שאף שהיה פסול מתחילתו כיון שכבר **קראו בו בציבור** מקומו בארון הקודש, וכן שמעתי ממרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל דיש להניחו בארון הקודש כס"ת פסול עם שאר ספרי התורה הפסולים.

יש לדון האם מותר להניח ספר תורה פסול בארון הקודש, ושורש הנידון הוא האם פקעה קדושת ס"ת מס"ת שנפסל ועל כן אסור להניחו בארון הקודש או שלמרות פסולותו קדושתו נשארת.

ושמעתי ראייה על כך ממ"ר רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל מהגמ' בזבחים (ס"ב ע"א) "אותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו, ולא מפני שכשר לעבודה אלא שלא יראה מזבח פגום", ומבואר שיש לכבד מזבח פסול, וא"כ ה"ה ספר תורה שנפסל יש לכבדו כמבואר לגבי מזבח.

וזוהו לשון רבינו באילת השחר בזבחים שם "והנה ממה שסתמוהו לכבודו שלא יראה פגום אע"פ שפסול היה, חזינו דיש דין לכבד מזבח פסול ג"כ, ויש ללמוד מכאן דס"ת פסול דינו כס"ת שלם לגבי חיוב הנהגת כבוד" ואמנם הראיה היא דוקא לגבי ס"ת שהיה כשר ונפסל דומיה דמזבח, אך אין להוכיח משם גבי ס"ת שהיה פסול מתחילתו, ויתבארו הדברים לקמן.

והנה מנהג ישראל הוא להניח גם יריעות וס"ת פסולים בארון הקודש תוך שהם מסומנים בהיכר מיוחד להודיע שהם פסולים, ויש לדעת האם מכאן ראייה שס"ת פסול נשאר עדיין בקדושתו או שמטעם אחר מותר להניח ספרי תורה אלו בארון הקודש.

ויש בזה ג' טעמים, דהנה הביא המג"א (קנ"ד ס"ק י"ד) דהב"ח (בסי' קנ"ג) כתב בשם המהרש"ל דנראה שאם מניחים שאר ספרים בארון הקודש יחד עם ס"ת כשר אי"ז קרוי 'הורדה מקדושה', וראיה שהרי אנו מניחים יריעות פסולים וחומשים בארון הקודש.

ואמנם מסתפק המהרש"ל באופן שהוציאו את הס"ת הכשר מהארון לזמן מועט האם גם בכה"ג מותר להניח בתוכו שאר ספרים או שבאופן זה יש כאן הורדה מקדושה של ארון הקודש, וע"ז כתב הב"ח דנראה פשוט דכשאינן ס"ת כשר בתוכו אסור אפי' לזמן מועט להניח שאר ספרים בארון הקודש, והוסיף שלדעתו אין להקל גם שכבר יש ס"ת כשר בארון, דמאן לימא לן שמנהג ישראל להניח ס"ת פסולים ושאר ספרים בארון הוא מנהג ותיקין ויש לו על מה להסתמך, וכתב המג"א ע"ז שבספר חסידים (סי' תתקל"ד) כתב דאסור להניח יריעות פסולים בארון הקודש, ואפשר דשרי משום שלב ב"ד מתנה עליהם שיהא ניתן לשימם בארון.

ומבואר דדעת המהרש"ל היא שאין על ס"ת פסול קדושת ס"ת ואפ"ה מותר להניחו בארון הקודש דע"י הס"ת הכשר שבו לא יורד הארון מקדושתו, וע"ז כתב הב"ח דאסור אפי' כשספר כשר מונח בארון, והיינו דשני דינים נאמרו בהא דאסור להניח חומשים וספרי קודש בארון הקודש, האחד משום שע"י כך הוא יורד מקדושתו וכמו שעושה ממנו בימה או שולחן לביהכנ"ס, ולזה די שישאיר שם ס"ת כשר דע"י הספר הכשר הארון נותר לשמש את יעודו וממילא לא מעלה ומוריד אם מוסיפים בו עוד חומשים או ס"ת ויריעות פסולים שהרי הוא עדיין בקדושתו ועומד בשימוש, וזוהי דעת המהרש"ל, והב"ח ס"ל דנאמר עוד איסור בזה דאף שע"י הספר הכשר הארון קודש נותר בקדושתו ובמטרתו, מ"מ עצם הדבר שמשתמש בארון הקודש גם למטרות נוספות שאינם לגודל קדושתו זה אסור.

ולדעת המג"א אף כשאין ס"ת כשרים בארון הקודש הדבר מותר כיון שמעיקרא לב ב"ד מתנה עליהם שיוכלו להניחם בארון הקודש, והמ"ב (סקל"א) העתיק את דעת הספר חסידים שאסור להניח שם יריעות, והביא ג"כ את דעת המג"א דשרי משום שלב ב"ד מתנה עליהם, והוסיף שכן כתב באליהו רבה בשם שכנה"ג שנוהגין להניח בתוכו יריעות פסולות, אבל חומשים ושאר ספרים יש להיזהר שלא להניח בתוכו אפי' לפי שעה אפי' שס"ת כשרין מונחין בתוכו.

ובשר'ת נודע ביהודה (קמא יור'ד סי' ע"ה) כתב טעם חדש בענין זה, דודאי גם כשנוצר איזה פסול בס'ת אי"ז מוריד את כל הספר מקדושתו, וראיה לכך דאנו רשאים לתקן הפסול ההוא ולחזור ולקרות באותו הספר בציבור ולברך עליו ברכת התורה, ואי נימא דע'י הפסול ההוא כל הספר נפסל ופרחה קדושתו כיצד ע'י תיקון של כמה תיבות חסרות כל הספר יכול לחזור ולהתקדש אחרי שנסתלקה קדושתו, וא"ת דמאן לימא לן שאי אפשר לומר כן דתיקון מספר תיבות מחזיר את הספר לקדושתו א"א לומר כן שהרי בשעת הכתיבה צריך כל הספר להכתב בקדושה ואם כתב מקצת מן הספר שלא בקדושה הספר פסול, ואף כל שם ושם צריך להתקדש בפני עצמו בשעת כתיבתו, וא"כ אי נימא שאכן הוא ירד מקדושתו בשעת פסילתו אף שמתקן את אותם התיבות אין הם יכולים להחזיר ולקדש את כל הספר, אלא מוכח שאף בשעה שנפסל לא נפסלה אלא אותה התיבה או האות החסירה אבל שאר הספר עומד בקדושתו לגמרי כבראשונה, עכת"ד.

ונמצא מדברי הנודע ביהודה דספרי התורה והיריעות הפסולים ראויים לארון הקודש ממש כפי ספרי התורה הכשרים שהרי למרות פסלותם הם עדיין בקדושתם, ולכך מותר להניחם בארון הקודש גם כשאין שם יחד איתם ס'ת כשר, וצ"ב בראיית הנוב"י שהרי בכל ס'ת ליכא קדושת ס'ת עד כתיבת האות האחרונה, ולפי דבריו צ"ב כיצד ע'י האות האחרונה מתקדש הספר כולו, אך באמת החילוק הוא פשוט דזהו סדר כתיבת ס'ת שקדושת הספר נכתבת אריח ע"ג לבנה וכאלו כל הספר נכתב כחטיבה אחת, אך כשהס'ת נפסל לא יתכן שקדושתו תחזור ע'י תיקון אות אחת, אלא מוכרח שהקדושה כלל לא נפקעת אימתי שהס'ת נפסל. **והנה** בשו"ע (קנ"ה ס"ג) כתב דספר תורה שנמצא בו טעות דינו כחומשים, ומקור דבריו הוא מתשובת הריב"ש (סי' רפ"ה), ופירש המשנ"ב דדינו כחומשים כיון שאין קורין בו אע"פ שניתן לתקנו, וכע"ז כתב הרמ"א (יור'ד רפ"ב י"ח), וממשמעות הדברים נראה שאין על ס'ת שנפסל קדושת ס'ת.

אלא דבשר'ת חת"ס (יור'ד סי' רע"ט) כתב דהריב"ש לא כתב את דבריו אלא לענין שמותר למוכרו לעלותו לקדושה חמורה אך אף לדעת הריב"ש אסור להורידו מקדושתו כגון לעשות ממנו מזוזה, ונמצא דלדברי החת"ס אין סתירה בין דברי השו"ע לדברי הנודע ביהודה, דמה שכתב השו"ע דדינו כחומשים הוא רק לענין מכירתו לקדושה חמורה אך כו"ע מודו שעדיין קדושתו עליו כדברי הנודע ביהודה, ולכך שפיר ניתן להכניסו לארון הקודש גם כשאין ס'ת כשר עמו.

אלא דמלשון הרמב"ם מבואר שלא כדבריהם, דכתב הרמב"ם (פ"י הלכה א' מהלכות ס'ת) וז"ל "נמצאת למד שעשרים דברים הן שכל אחד מהן פוסל את ספר תורה, ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשים שמלמדין בהן התינוקות ואין בו קדושת ספר תורה ואין קורין בו ברבים", ומבואר ברמב"ם להדיא דס'ת שנפסל אין בו קדושת ספר תורה, ודלא כדברי הנודע ביהודה, ולפי דעת הרמב"ם צ"ע שאלת הנודע ביהודה כיצד יתכן שע"י תיקון אות אחת חוזר הס'ת לקדושתו, וצריך לומר דאף לדברי הרמב"ם שהקדושה נפקעת כשהס'ת נפסל, כל זה הוא רק בפועל שלמעשה כל זמן פסילתו אין בו קדושה אבל בכח קיימת בו קדושה ומיתלא תלי וקאי עד שיתוקן, ומצינו כע"ז בכמה מקומות כגון במקדש לאחר ל' שהקידושין קימים אך הם חלים בפועל רק לאחר ל' ובעוד מקומות, ואכ"מ להאריך.

ונמצאנו למדים דיש ג' שיטות בטעם ההיתר להניח ס'ת פסולים בארון הקודש, **האחד** שיטת המהרש"ל שדוקא כשמניחם עם ספרי תורה כשרים לא מוריד את הארון קודש מקדושתו, **והשנייה** שיטת המגן אברהם בשם ספר חסידים דלב"ד מתנה עליהם שמותר להניחם בארון הקודש, **והשלישית** דעת הנודע ביהודה שהקדושה נשארת על הס'ת גם לאחר שנפסלו וממילא אין מניעה מלהכניסם לארון הקודש.

ונפק"מ בין הטעמים בספר תורה חדש ששיירו בו את האותיות האחרונות לקראת מעמד 'כתיבת האותיות' כנהוג, האם מותר להכניסו בינתיים לארון הקודש, דלדעת המהרש"ל והמג"א לכאן הדבר מותר, אך לדעת הנודע ביהודה כיון שעדיין לא חלה עליו קדושת ס'ת הדבר אסור, וכן כתב בכף החיים (שם סי' קנ"ג ס"ק ט"ז) להדיא דדוקא ס'ת שהיה כשר ונפסל מותר להכניסו לארון הקודש אך ס'ת שעדיין לא הושלם אסור.

והנה לשיטת המהרש"ל כל ההיתר להכניס ספרי תורה פסולים לארון הקודש הוא רק כשיש שם ג"כ ספרי תורה כשרים, ולפי"ז נכון לחוש לדעת המהרש"ל שכאשר מוציאים את כל ספרי התורה הכשרים לא להשאיר שם את ספרי התורה הפסולים לבדם, וכמו שמצוי אצלינו בבית הכנסת שבשמחת תורה מוצאים את כל ספרי התורה ומשאירים רק את הספרים העתיקים של"ש לרקוד איתם מחמת מצבם.

ואמנם המהרש"ל הסתפק בזה האם מותר להשאיר את הספרים הפסולים בארון הקודש כשמוציאים את הס'ת הכשר לזמן מועט, אך ראוי המהרש"ל שהרים את קרנה של תורה בכלל ישראל שנחוש לצדד כדבריו לענין כבוד ספר תורה, ובפרט לדעת הב"ח אין להכניס ספרים ויריעות פסולים כלל לארון הקודש.

[נכתב לזכרו ולע"נ של רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל לרגל יום היארצייט ולרגל הכנסת ס'ת המהודר לזכרו של רבינו להיכל ישיבת פוניבז' המעטירה]